

Megyeri Márta

Szociológia, szociálpszichológia

A követelménymodul megnevezése:
Interakció az egészségügyi ellátásban

A követelménymodul száma: 2321-06 A tartalomelem azonosító száma és célcsoportja: SzT-015-50

SZOCIOLÓGIA, SZOCIÁLPSZICHOLÓGIA

BEVEZETÉS

"A mindennapok társas történéseit tekintve tulajdonképpen minden ember szociálpszichológusnak tekinthető. A szocializáció és a társas érintkezések során szerzett tapasztalatainkra figyelve megkönnyíthetnénk az életünket. Azonban nem figyelünk egymásra, sem magunkra, mindig van valami, ami fontosabb, lényegesebb. Kapcsolatainkban rengeteg olyan mozzanat, jelenet van, amelyet megfigyelve elkerülhetnénk az álkonfliktusokat, energiánkat az igazi konfliktusaink felismerésére, megoldására fordíthatnánk. "... egymásban nem saját boldogságunk fölösleges hátráltatóját vagy egyetlen kívánatos eszközt látnánk. Nem mindig azt keresnénk, kitől kaphatunk, hanem elsősorban azt, hogy hol és kinek adhatunk." – fogalmazta meg Csepeli György.

SZAKMAI INFORMÁCIÓ

1. A szociálpszichológia tárgya, témakörei

A szociálpszichológia (vagy más néven társadalomlélektan) a társas viselkedést tanulmányozza. Az egyén és a társas környezet kölcsönhatásával foglalkozva vizsgálja és értelmezi, hogy a társadalom hogyan hat az egyénre, a társadalmilag meghatározott illetve befolyásolt személyes, társas, csoport és tömeglélektani jelenségekre. Vizsgálja a személyiséggel összefüggő és szociálisan befolyásolt pszichikus folyamatokat, a társas érintkezések, kapcsolatok és kölcsönhatások szerepét, ismérveit és hatásmechanizmusát, az emberi társulások (csoportok) pszichológiai arculatát, az egyén és a csoport viszonyát, a társadalom életében fellelhető tömegjelenségek és kollektív tudatjelenségek kialakulását, háttértényezőit és annak alakulását.

Allport megfogalmazása szerint a szociálpszichológia annak tudományos vizsgálata, hogyan befolyásolja az egyén gondolkodását, érzelmeit és viselkedését mások tényleges, implikált vagy képzelt jelenléte. **Hiebisch és Vorweg** megfogalmazásában a szociálpszichológiai kutatás kiindulópontja az emberi együttműködés, tárgya pedig a szociális kölcsönhatás vizsgálata.

A szociálpszichológia a hétköznapi tapasztalat által rendelkezésre álló tudásanyag tudományos feldolgozására és gyakorlati hasznosításának segítésére vállalkozó empirikus tudomány.

A szociálpszichológia kutatási területei:

- 1. A szocializáció, a szociális tanulás folyamata.
- 2. A szociálisan befolyásolt jelenségek: a szociális közegben történő észlelés, a személypercepció. Értékelő viszonyulások, attitűdkutatások. Az elfogadás és elutasítás törvényszerűségei. A meggyőzés mechanizmusai. A szociális befolyásolás. (Asch, Aronson, Festinger)
- 3. Nagycsoport jelenségek, a közvélemény alakulása (Mayo)
- 4. Kiscsoport kutatások (Moreno, Mérei)

A szociálpszichológia alkalmazott módszerei:

- 1. Helyzetelemzés, mely a társas összhelyzetet vizsgálja.
- 2. Tartalomelemzés, mely a társas események mozzanatainak statisztikai kiszámítására szolgáló módszer.
- 3. Megfigyelés, mely szerint adott szempontok alapján írjuk le tapasztalatainkat és azokat kategorizáló sémákba rendezzük.
- 4. A beállítódás mérése, melynél a reakciók és vélemények kvantifikációjához skálát használnak, amely többnyire 4 dimenzióból áll.
- 5. Szociometria, mely a csoport informális kapcsolatainak feltérképezésére szolgáló kérdőíves módszer. A társas kapcsolatok megismerésének módszere.
- 6. Exploráció, azaz kikérdezés írásban és szóban.
- 7. Kísérlet.

2. Társas kapcsolatok. Csoportok, csoportdinamika

A társadalomba történő beilleszkedés alapvető fontosságú minden ember számára életkor és nemre való tekintet nélkül. Ezt a képességünket már egészen kisgyermekkorunkban elsajátítjuk, és alkalmazva aktuális viszonyulásainkhoz folyamatosan fejlesztjük. Ahogy a századok múlásával a társadalmak fejlődtek, változtak, úgy kellett alkalmazkodnia az embernek a megváltozott viszonyokhoz, a változó értékrendekhez és a változó erkölcsi normákhoz. Az újszülött sírásával jelzi, hogy társaságra vágyik, nem jó egyedül. Szocializációja során tanulja meg kezelni az emberi kapcsolatait, előbb az anyjához kötődik, majd a világa egyre tágul. A bölcsődébe, óvodába járással megismerkedik a kortársak csoportjával, majd az iskolában beletanul a társas kapcsolatokba.

A társas kapcsolatok, az úgynevezett kapcsolati tőke megléte vagy hiánya jelentette a befolyást és a hatalmat régen és most is. Egész életünkön végigvonul az a kérdés, hogy örömforrásként tud-e működni minden ember számára a társas tér. Valóban energiát adnak a társas kapcsolatok? Másképpen alakulnak a társas kapcsolatok a gyerekek és a felnőttek esetében?¹

¹ /www.oki.hu Gyöngyösi Katalin Krisztina: Serdülőkorú fiatalok társas beilleszkedése

A csoport egymással tartós interakcióban lévő személyekből áll. • A csoport normarendszert, tapasztalatrendszert és tevékenységi rendszert közvetít tagjai felé.

Mikor beszélünk csoportról? A véletlenül egymás mellé sodródó emberek csoportot alkotnak?

A csoportnak is vannak jellemzői. Kell egy közös cél, amely minden tag számára fontos. A csoporttagok tevékenységüket együttesen végzik. A csoportnak van kohéziós ereje és csoportstruktúrája.

A csoportok létrejöttük szerint lehetnek formális vagy informális csoportok. Jellemük szerint megkülönböztetünk elsődleges és másodlagos csoportokat. Megkülönböztethetjük méret szerint is a csoportokat, beszélünk kicsocsoportról, nagycsoportról és tömegről.

Megkülönböztetjük a csoportalakulás alábbi fázisait:

- alakulás fázisa
- viharzás fázisa
- normázás fázisa
- működés fázisa

A csoportfejlődés eredményeként létrejön egy társas egység, amelynek tagjai bizonyos normákat elfogadnak, kialakulnak a csoportbeli szerepek, valamint a viszonylag állandó csoportstruktúra.

1. feladat

Gondolja át és sorolja fel, hogy Ön milyen csoportokhoz tartozik, melyek tagja!

A csoportszerkezet több szempontú felmérését végzi a **szociometria**. Vizsgálja a csoporttagok közti érzelmi kapcsolatokat és a csoportban betöltött funkciókat, szerepeket. A mérések után képet kaphatunk a csoportszerkezet típusairól (halmaz; laza; egy központú széles peremű; tömb; több központú), a csoportléghkör mutatóiról (érzelem- vagy tekintélyvezérelt – két szélsőséges működés), valamint arról, hogy melyek a csoportpozíciók szempontjából előnyös tulajdonságok (intelligencia; jó iskolai teljesítmény; felnőttektől való függetlenség; kedvesség; szociabilitás; bátorság) valamint a csoportpozíciók szempontjából előnyös szociológiai tényezőkről.

Csoporton belüli kommunikációs hálózat lehet lánc, vagy kör alakú kommunikációs háló, valamint kerék, vagy csillag alakú kommunikációs háló.

3. Szerepek, szerepkonfliktusok

„Színház az egész világ, és színész benne minden férfi és nő.” Shakespeare

Az emberek szerepjátszása valószínűleg szinte egyidős a létezésünkkel. Legtöbb ember számára a munkahelyi és a családban betöltött szerepek a legfontosabbak; a munka és a család azok a területek, ahol az idő legnagyobb részét eltöltik, ahol legfontosabb társas kapcsolataikat alakítják.

A **szocializáció** folyamatában az egyén megszerzi azt a tudást, azokat a képességeket, készségeket, melyek birtokában a társadalom eredményesen működő tagjává válhat. A szocializáció két egymást kiegészítő folyamatot jelent: a perszonalizációt és a szociális tanulást. A **perszonalizáció** során kialakulnak az egyénre jellemző személyiségtulajdonságok. A **szociális tanulás** a beilleszkedést jelenti, amely során úgy módosul az egyén viselkedése, hogy megfeleljen a csoport elvárásainak. A szocializáció tehát lényegét tekintve tanulási folyamat. A szocializáció az egész életen át tartó folyamat, amely nem standard szociális sémák szerint megy végbe, hanem meghatározott társadalmi közegben, az ott élő emberek kölcsönös egymásra hatásán alapuló késztetések alapján – tehát személyes közvetítéssel valósul meg. Vagyis a szocializáció interakciós folyamat.

Mivel társadalomban élünk, társadalmi szükségletek jelennek meg, mint például létfenntartás, termelés. Amikor arra a kérdésre keressük a választ, hogy a társadalom vagy annak egyes osztályai, rétegei számára mi a fontos, akkor jutunk el az értékekhez. A szükségletekre épülnek társadalmi szinten az értékek.

Az **értékek** motívumképző funkcióik alapján befolyásolják az ember viselkedését, meghatározzák a valódi akarati cselekvést. **Weber** szerint az értékek két fajtáját különböztetjük meg.

- Célértékek: a követendő cselekvést jelölik ki. Például boldogság, szépség, szerelem.
- Eszközértékek: a cselekvést minősítik. Ilyen az intelligencia, segítőkészség, barátságosság. Az értékekből a konkretizálás során viselkedési előírások lesznek. Ezek alakítják a normákat és szabályokat. Megkülönböztetünk: nyílt normát, melyek kimondhatók, leírhatók; és rejtett normát, amely be nem tartása megbélyegzéssel jár.

A szerep

Státusznak nevezzük a társadalmi munkamegosztás során létrejövő pozíciókat. A normák és a szabályok azok a viselkedési előírások, amelyeket a szociális tanulás során sajátítunk el. A szocializációt a szereptanulás jellemzi.

A szerep a státusznak megfelelő normák által szabályozott viselkedés.

Az emberek a társadalomban különböző pozíciókat foglalnak el. Egy adott pozíció a státusz. A státuszhoz tartozó viselkedésmód a szerep. A státusz csak a fontosabb normákat követendő értékeket foglalja magában. Az alapvető szociális szerepek minden kultúrában léteznek, csak formájukban különböznek. Ilyen univerzális szerep: a nemi, az életkori, a foglalkozási és a családi szerep. Attól függően, hogy a szerep egy adott pozícióval összefügg, megkülönböztetünk konvencionális és interperszonális szerepet. **Szerepelvárásnak** nevezzük az adott szerep betöltőjével szembeni követelményeket.

Egy felmérésben a megkérdezett nők mindegyike úgy becsülte, hogy férje több időt fordít a karrierjére, és kevesebbet a házimunkára és a gyereknevelésre, mint ő, mégis kevesen érezték úgy, hogy ez tarthatatlan és igazságtalan. Azaz a nők többsége nem is vár el egyenlőségi kapcsolatot a gyereknevelésben és a házimunkában! A tradicionális családmodell képe – amely szerint a nő elsősorban a családért visel felelősséget – él tovább az emberek tudatában annak ellenére is, hogy a női szerepek kibővültek. Úgy tűnik tehát, hogy a nők jobban alkalmazkodnak a szerepek bővüléséhez, mint a férfiak, de ez nem jelenti azt, hogy nem fenyegetné őket a szereptúlterheltség. Sőt, a helyzet az ő esetükben még rosszabb is lehet azért, hogy nem érzékelik idejekorán a túlterhelést, mert ez megakadályozza őket abban, hogy változtassanak, és így megóvják egészségüket. Roboz Gabriella: A család és a munka egymásra ható tényezői

A szereptanulás tartalma és fázisai:

- Normák megtanulása, amely értelmi tevékenység. Pl.: köszönés.
- Utánzás és azonosulás. Az egyén utánzással megtanulja a szerepnek megfelelő viselkedést. Gyermekkorban a szerepjáték a szereptanulás fontos eszköze.
- Az utánzott személy a modell. A valódi modell élő ember, akivel közvetlen interakcióba tudunk kerülni. Ilyen a testvér, szülő stb. A szimbolikus modellel nincs közvetlen interakció. Ez lehet egy mesehős, filmsztár stb. A modellkövető nem kap visszajelzést arról, hogy milyen az utánzás. A teljes modell olyan képzelte, vagy létező személy, akinek a teljes személyiségét utánozzuk. A kompetencia modellnél a számunkra lényeges tulajdonságok kiemelése és utánzása valósul meg.

A szereptanulás módjai:

Identifikáció: Spontán folyamat és akkor zárul le, amikor az ember már sajátjaként éli át az átvett viselkedési normák szerepét. Alapja mindig valamilyen érzelmi indulati feszültség (szeretet és félelem). Jerome Kagan négy identifikációs folyamatot különített el:

- A gyerek olyan akar lenni, mint a modell.
- A gyerek azt hiszi, hogy ő olyan, mint a modell.
- A gyerek ugyanolyan érzelmeket él át, mint a modell.
- A gyerek úgy cselekszik, mint a modell.

Empátiás modellkövetés: Szándékos folyamat. Az egyén beleéli magát a modell érzés- és gondolatvilágába.

2. feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja

Gondolják át és sorolják fel, hogy melyek a leggyakoribb „szerepek”!

4. A különböző kultúrák szokásai, hagyományai

Az egyén iránti tisztelet, más kultúrák iránti nyitottság, tolerancia, mások elfogadása, a nyelvi sokszínűség tiszteletben tartása az Európai Unió alapértékei. „Egység a sokféleségben” – ez az Európai Unió alapja: kultúrák, szokások, eszmék – és nyelvek sokszínűsége. A más kultúrák iránti nyitottság a sikeres interkulturális kommunikáció előfeltétele.

Interkulturális készségek:

- Más kultúrák (nyelvek, szokások, hagyományok, világnézetek) ismerete
- Nyitottság
- Tolerancia
- A másság tiszteletben tartása
- Megértés és rugalmasság.

A társadalom összetétele nem egy egységes, homogén egész. Különböző kulturális és eltérő identitású – vallási, etnikai, szexuális hovatartozás szerinti stb. – csoportokból áll. A különböző csoportokhoz tartozó egyének csoportközi viszonyai társadalmi, politikai konfliktusokhoz vezetnek, vezethetnek.

A társadalomban meglévő kisebbségek a többséghez többféle stratégiával, többféle módon közelíthetnek. Attól kezdve, hogy az adott kisebbség saját identitása megtartása mellett gazdaságilag **integrálódik**, vagy az identitás feladásán keresztül a teljes **asszimilációra** törekszik, a **szeparálódás** és a **marginalizálódáson** át sokféle módon él a többségi társadalomban.

Az iskolának alkalmazkodnia kell a kulturális sokszínűség megjelenéséhez. A sokszínű világ egyre inkább megjelenik az iskola mindennapi életében is. A szerb, a horvát, a kínai, az arab, a roma stb. kultúrát be kell engedni az iskola életébe is. Toleranciát, empátiát és cselekvő közeledést kell közvetíteni a sérültekkel, a fogyatékkal élőkkel szemben. A multikulturális szemlélet szerint a család és az iskola közötti távolságtól függ, az ő viszonyuk határozza meg, hogy a kisebbség milyen stratégiát követ a többségi társadalommal szemben. Ennek a kapcsolatnak az értelmezése kíván szemléletváltást mind a pedagógusoktól, mind a társadalmi, politikai elitől. Ez a szemléletváltás azt is megkívánja, hogy az egymás megértése, az egymás iránti tolerancia és empátia legyen az alapvető attitűd, amivel közelítünk a gyerekek és egymás felé is. Kétségtelen tény, hogy a Kárpát-medence, a magyar nemzeti tudat bölcsője, de nem csak és kizárólagosan a magyaroké. Ezen a területen számtalan nemzettel élt és él együtt a magyar nép, osztozik mindennapi gondjaiban, közösen keresik a boldogulásukat. István király idejében is soknemzetiségű állam voltunk, melyet bölcsen, fia számára az intelmeiben is megfogalmazott. A genetikai kutatások igazolják, hogy a napjainkban sokszor emlegetett „tehetséges magyarok” titka a genetikai állományok keveredésével is magyarázható. Napjainkban sokféle kísérlet indult a nemzetiségi, kisebbségi létből fakadó hátrányok enyhítésére. ²

3. feladat

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot!

Biztosan hallott már Ön is más kultúrákra jellemző sajátosságokról, talán meg is tapasztalta az eltérő szokásokat! Írjon le néhány példát és beszéljék meg, mi lehet az adott szokás hátterében!

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

² Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet hírlevele – 2008. június

5. Esélyegyenlőség

Az esélyegyenlőség egy olyan **általános alapelv**, amelynek leglényegesebb szempontjai az Európai Közösség alapító egyezményének 6. cikkelyében (tilalom nemzeti hovatartozás miatti diszkriminációról) valamint a 119. cikkelyében (a nők és férfiak egyenlő bérezése) vannak lefektetve. Ezek az alapelvek minden területen alkalmazandók, különös tekintettel a gazdasági, társadalmi, kulturális és családi életre. Ahhoz, hogy az esélyegyenlőség elve a gyakorlatban is érvényesülhessen, szükség lehet ún. pozitív megkülönböztető intézkedésekre is. Az Amszterdami szerződés hatálybalépésével egy új, a diszkrimináció tilalmáról szóló 6/A cikkely erősíti meg az esélyegyenlőség elvét. Ezen új cikkely célja, hogy a Tanács megtehesse a szükséges intézkedéseket mindennemű, a nembeli, a faji, az etnikai hovatartozáson, a koron, a vallási, a lelkiismereti, és a szexuális érdeklődésen alapuló diszkrimináció leküzdése érdekében³.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (továbbiakban: Ebktv.) 2010. május 1-jén hatályba lépő 63/A. §-a rendelkezik a helyi esélyegyenlőségi programról.

A helyi önkormányzat, valamint a többcélú kistérségi társulás öt évre szóló helyi esélyegyenlőségi programot fogad el, melyet 2 évente át kell tekinteni és szükség esetén felül kell vizsgálni.

A helyi önkormányzat, valamint a többcélú kistérségi társulás az államháztartás alrendszeréből, az európai uniós forrásokból, illetve a nemzetközi megállapodás alapján finanszírozott egyéb programokból származó, egyedi döntés alapján nyújtott, pályázati úton odaítélt támogatásban csak akkor részesülhet, ha az Ebktv. rendelkezéseinek megfelelő, hatályos helyi esélyegyenlőségi programmal rendelkezik.⁴

A **nők és férfiak közötti** esélyegyenlőség alapvető emberi jog, az Európai Unió országainak közös értéke, egyszersmind a növekedésre, foglalkoztatásra és a társadalmi kohézióra vonatkozó uniós célok elérésének nélkülözhetetlen feltétele.⁵

2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról

"Az Országgyűlés elismerve minden ember jogát ahhoz, hogy egyenlő méltóságú személyként élhessen, azon szándékától vezérelve, hogy hatékony jogvédelmet biztosítson a hátrányos megkülönböztetést elszenvedők számára, kinyilvánítva azt, hogy az esélyegyenlőség előmozdítása elsősorban állami kötelezettség".

Hátrányos megkülönböztetés

³ EU kislexikon

⁴ <http://www.szmm.gov.hu>

⁵ <http://ec.europa.eu/social>

8. § Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt

- a) neme,
- b) faji hovatartozása,
- c) bőrszíne,
- d) nemzetisége,
- e) nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozása,
- f) anyanyelve,
- g) fogyatékosága,
- h) egészségi állapota,
- i) vallási vagy világnézeti meggyőződése,
- j) politikai vagy más véleménye,
- k) családi állapota,
- l) anyasága (terhessége) vagy apasága,
- m) szexuális irányultsága,
- n) nemi identitása,
- o) életkora,
- p) társadalmi származása,
- q) vagyoni helyzete,
- r) foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának részmunkaidős jellege, illetve határozott időtartama,
- s) érdekképviselőhez való tartozása,
- t) egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője (a továbbiakban együtt: tulajdonsága)

miatt részesül kedvezőtlenebb bánásmódban, mint amelyben más, összehasonlítható helyzetben levő személy vagy csoport részesül, részesült vagy részesülne.

A törvény rendelkezik az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítéséről a foglalkoztatás, a szociális biztonság és egészségügy, a lakhatás, az oktatás és képzés, valamint az áruk forgalma és szolgáltatások igénybevétele területeken.

4. feladat

Véleménye szerint elegendő a törvényi szabályozás az esélyegyenlőség biztosításához? Önnel történt már hátrányos megkülönböztetés?

6. Szociológia. A társadalom szerkezete, felépítése. A társadalom tagjai. A társadalom rétegződése.

A szociológia a társadalom egészét vizsgáló, az élet törvényszerűségeit kutató tudomány. A társadalmi élet valamennyi jelenségét kutatni kívánja. A módszer tekintetében a szociológia, amely a tömegesen előforduló jelenségekre vonatkozó empirikus adatgyűjtést, továbbá ezeknek az adatoknak elemzését használja kitüntetett módszerként. A szociológusok inkább hajlanak a statisztikai adatok mellett kérdőíves adatfelvételekre is támaszkodni.

A szociológia a társadalom törvényszerűségeit kutató tudomány (Andorka Rudolf)

A szociológia az ember társas életével, a csoportokkal és társadalmakkal foglalkozó tudomány (A. Giddens)

A szociológia az emberek közötti kapcsolatokkal, az interakciókat meghatározó és befolyásoló tényezőkkel, az interakciók során kialakuló csoportokkal, az intézményekkel és szervezetekkel, az átfogó intézményi és csoportstruktúrákkal foglalkozó társadalomtudomány (Magyar Nagylexikon)

A szociológiát alapvető szemlélete különbözteti meg a többi társadalomtudománytól. A szociológusok többsége úgy véli, hogy az ember életének minden jellemzőjét erősen meghatározza a társadalmi szerkezetben elfoglalt helyzete. A társadalmi helyzet befolyásolja azt, hogy mekkora jövedelmet tud elérni, milyen lakásban és milyen lakóhelyen lakik, milyen iskolai végzettséget szerez, hány gyermeke születik, várhatóan hány évig él, vagy milyen valószínűséggel válik alkoholistává vagy kerül börtönbe. Ez a hatás inkább sztochasztikus, azaz valószínűségi jellegű.

A szociológia (a latin socius, azaz „társ”, „társaság”; valamint a görög lógos, azaz „tudás”, „tudomány” szavakból) a társadalmi élet összetevőit, az egyének, csoportok, szervezetek, intézmények (család, iskola, egyház, állam stb.) életének, működésének törvényszerűségeit, szabályait és folyamatait vizsgáló elméleti és gyakorlati tudomány.

A szociológusok a társadalmi és társas viselkedést tanulmányozzák az emberek által alkotott társadalmi, vallási, politikai és gazdasági intézményeken, szervezeteken, csoportokon belül. Tanulmányozzák a társas kölcsönhatások során a csoportokon belül vagy azok között létrejövő viselkedési formákat, nyomon követik kialakulásukat és terjedésüket, elemzik a csoporttevékenység hatását az egyéni résztvevőkre. Szociológusok vizsgálják egy társadalmi csoport, szervezet vagy intézmény jellemzőit, az egyének egymásra és csoportjukra kifejtett hatását. Ezzel összefüggésben az egyén olyan tulajdonságainak szerepét, mint a nem (gender), a kor vagy a rassz. A szociológia tárgyterületei többek között a család, a kisebbségek, az oktatás, a vallás, a politika, a lakóhely, a bűnözés, a szellemi és egészségi környezet társadalmi kérdéseivel foglalkoznak.

A szociológia a társadalmi folyamatokat többek között a társadalmi rétegződés, társadalmi mobilitás, kommunikációelmélet, szociálpszichológia, demográfia és társadalomstatistika ismereteivel és eszközeivel vizsgálja.⁶

A **szociológia ágazataiként** megkülönböztethető a családszociológia, vallásszociológia, értékszociológia, oktatásszociológia, kultúrszociológia, művészetszociológia, médiaszociológia, munkaszociológia, gazdaságszociológia, üzemszociológia, politikai szociológia, szervezetszociológia.

A **szociológia rokontudományai** a pszichológia, a történettudomány, a közgazdaságtan, a kultúr-antropológia, a politológia és a társadalom-földrajz.

Társadalmi struktúra alatt értjük a társadalom tagolódását eltérő helyzetű csoportokra (Pl. munkaadók–munkavállalók, szellemi–fizikai dolgozók, város és falu lakói); az egyes csoportok egymáshoz való viszonyát (Pl. munkaadók és munkavállalók, nők és férfiak, idősek és fiatalok közötti viszony); egy csoportnak a társadalom egészéhez való viszonyát (Pl. munkások és értelmiségiek helyzete a társadalomban).

Társadalmi szerkezeten, a társadalmon belüli különböző pozíciók közötti viszonyokat értjük. A társadalmi pozíciókat egyes emberek, illetve csoportok foglalják el, tehát a szerkezet a különböző pozíciókat betöltő egyének és csoportok közötti viszonyokat jelenti. Ezek a pozíciók függhetnek: a vagyoni állapottól, a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helytől, a szűkös javakhoz való hozzájárulás módjától és mértékétől (bér, tőkejövedelem).

Társadalmi rétegződés: a különböző ismérvek, mint a foglalkozás, beosztás, munkahely, lakóhely alapján megállapított társadalmi kategóriák helyzetének eltérése, melynek hierarchikus sorrendje jelenti a társadalmi rétegződést. A rétegződés vizsgálata során lehetnek osztályok, rétegek vagy más kisebb társadalmi csoportok. Rétegződésvizsgálat során több ilyen csoportot különböztetnek meg, mint a társadalmi szerkezet esetében. A társadalmi szerkezet és rétegződés nem térnek el egymástól, mivel a társadalmi szerkezet alapvető jellemzői a társadalmi rétegződésben tükröződnek. Pl. melyik csoport van kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb helyzetben.

Ferge Zsuzsa vizsgálati módszere a magyar társadalmi szerkezet vizsgálatára a munkajellegű csoportok szerint kategorizálás volt:

- vezető és értelmiségi csoportok
- középszintű szellemi csoportok
- irodai dolgozók
- szakmunkások
- betanított munkások
- segédmunkások
- mezőgazdasági, fizikai dolgozók

⁶ <http://hu.wikipedia.org/wiki/Szociológia>

- nyugdíjasok.

Ezt alkalmazva kiderült, hogy Magyarországon is jelentősek a jövedelmi különbségek, a szellemi kategórián és a munkásságon belül is. Minél jobban haladunk az anyagi dimenzióktól a nem anyagi, kulturális jellegűek felé, annál nagyobbak a társadalmi egyenlőtlenségek.

7. A szegénység.

A mindennapokban a szegénység fogalmát a legkülönbébb jelentéstartalommal használjuk. Legtöbbször a szegény jelzői értelemben használatos. A szegény anyagi és nem anyagi helyzet jelzője is lehet. Vonatkozhat egy emberre és emberek csoportjára is. Az, hogy kit és milyen esetben és miért tartunk szegénynek, minden esetben viszonylagos. A szegénység nem egyértelműen beazonosítható, időről időre, helyről helyre változó.

A szegénység fogalma a tudományos életben is többféle tartalommal bír. Az elemzők egy része a szegénységet leszűkítve vizsgálja, és jövedelmi illetve anyagi szegénységről beszél. A II. világháború után Magyarországon sem a szegény kifejezést használták, hanem többszörösen hátrányos helyzetről illetve deprivációról beszéltek. A szegénységnek nincs mindenki számára elfogadott, örökérvényű definíciója.

A szegénység problémavilágának megközelítései

Az **objektív jellegű** szegénység meghatározások nem veszik figyelembe az egyének, a háztartások véleményét saját helyzetükre vonatkozóan.

Az első szegénységvizsgálatokra az 1600-as évek végén, az 1700-as évek elején került sor. A pauperizmus és a nyomor első rendezett leírása John Bellers nevéhez fűződik.

A következő nagy lépést Charles Booth vizsgálatai jelentették. Ő a korabeli népszámlálási adatokból indult ki, az abból nyert információkat egészítette ki a saját megfigyelési eredményeivel. Célja London társadalmi-gazdasági rétegződésének részletes és sokoldalú bemutatása volt. Ő használta először a szegénységi határ kifejezést. London lakosságát nyolc társadalmi-gazdasági osztályba sorolta, melyekből négy a szegénységi határ alatt, négy pedig felette helyezkedett el.

A relatív szegénységi küszöb a jövedelem eloszlását használja fel a szegénység meghatározásához.

A deprivációs alapú szegénységszámítási módszerek a társadalmilag elfogadottnak tekintett javak és szolgáltatások köréből indulnak ki. Peter Townsend számba veszi a családok rendelkezésére álló javakat és szolgáltatásokat. Megállapítja, hogy melyek azok, amelyek a társadalom többsége számára rendelkezésre állnak, melyek azok amelyek kevésbé elterjedtek. A javakkal való rendelkezést, illetve azok hiányát egy deprivációs indexben összesíti. Módszerének előnye, hogy nem szűkíti le a szegénység fogalmát csak a jövedelem hiányára.

Szegénység **szubjektív jellegű** meghatározása

A KSH folyamatosan publikál szubjektív típusú szegénységi küszöböt is. A szubjektív szegénységi küszöb a vizsgált egyén illetve háztartás saját jövedelmi helyzetének értékelésén alapul. A szubjektív szegénység számbavételének egyik legegyszerűbb módja, ha az emberektől közvetlenül megkérdezzük, hogy önmagukat a szegények közé sorolják e.

Meghatározható jelentőségű szegénységi határvonal a hivatalos szegénységi küszöb. Ebben az esetben a küszöböt a kormány által meghatározott és elismert minimális standard alapján állapítják meg. Fontos politikai üzenete van annak, hogy a számított szegénységi küszöbök milyen távol vannak a hivatalos, politikailag elismert szegénységi határtól.

A szegénység abszolút és relatív megközelítése esetén is a végső mérőeszköz legtöbbször a jövedelem. Egy adott jövedelemszinttel is különböző életszakaszban, különböző kulturális háttérrel, különböző piaci és tágabb környezeti feltételek mellett eltérő életminőséget, jóléti szintet lehet elérni.

A szegénység fogalmát napjainkban egyre inkább a társadalmi kirekesztés, kirekesztődés fogalomköre váltja fel. A társadalmi kirekesztés elleni tevékenységnek sokoldalúnak kell lennie, fel kell ölelnie a munkához, foglalkoztatáshoz szorosan nem kapcsolódó területeket, a lakáshelyzetet, az egészségügy, az oktatás és képzés, a közlekedés, a kommunikáció, a szociális ellátórendszer és a társadalmi segítségnyújtás kérdéseit. A társadalmi kirekesztettség nem egy olyan elszigetelődési folyamat, amelynek során az egyes embereknek, társadalmi csoportoknak nincs választási lehetőségük.⁷

Szegénynek kell tekinteni egy személyt, egy családot, illetve egy embercsoportot abban az esetben, ha a rendelkezésükre álló erőforrások (anyagi, kulturális, társadalmi) oly mértékben korlátozottak, hogy kizárják őket a minimálisan megkövetelhető életformából abban az országban ahol élnek.

Szociológiai eredmények, statisztika adatok

A szociológiai vizsgálat célja valamely társadalom vagy társadalmi csoport megismerése, alapvető jellemzőinek feltárása. A szociológiai vizsgálatok a legtöbbször azonban nemcsak egyszerűen leírásra törekszenek, hanem valamely probléma megértésére, valamilyen összefüggések magyarázatára, a jelenségek okainak felderítésére.

A szociológiai kutatás az utca névtelen emberei közötti kapcsolatok elemzésétől a globális társadalmi folyamatok tanulmányozásáig terjed. Új területei – mint a hálózat elemzés vagy a környezeti szociológia folyamatosan bővülnek.

⁷ Havas Éva: A szegénység fogalma, mérhetősége alapján

A szociológiai kutatások eredményeit oktatók, tervezők, jogászok, hivatalnokok, fejlesztők, közgazdászok és más szakmabeliek is használják, akik a társadalmi problémák megoldásában érdekeltek és e célból közpolitikai tevékenységet folytatnak.

8. Szociális intézményrendszerek

Az 1993. évi III. törvény rendelkezik a **szociális igazgatásról és szociális ellátásokról**. A szociális ellátás feltételeinek biztosításával a szociális szolgáltatások, ellátások, juttatások célja a szociális jogok érvényre juttatása, a szociális biztonság megteremtése, megőrzése.

E törvény értelmében az állam vállalja:

56. § (1) A szociálisan rászorultak részére személyes gondoskodást nyújtó ellátást (a továbbiakban: személyes gondoskodás) az állam, valamint az önkormányzatok biztosítják. (2) A személyes gondoskodás magában foglalja a szociális alapszolgáltatásokat és a szakosított ellátásokat.

57. § (1) Szociális **alapszolgáltatások**:

- a) a falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás,
- b)
- c) az étkeztetés,
- d) a házi segítségnyújtás,
- e) a családsegítés,
- f) a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás,
- g) a közösségi ellátások,
- h) a támogató szolgáltatás,
- i) az utcai szociális munka,
- j) a nappali ellátás.

(2) A személyes gondoskodás keretébe tartozó **szakosított ellátást**:

- a) az ápolást, gondozást nyújtó intézmény,
- b) a rehabilitációs intézmény,
- c) a lakóotthon (a továbbiakban a)–c) pont együtt: tartós bentlakásos intézmény),
- d) az átmeneti elhelyezést nyújtó intézmény (a továbbiakban a)–d) pont együtt: bentlakásos intézmény),
- e)
- f) az egyéb speciális szociális intézmény nyújtja.

A szociális ellátás intézményrendszeréhez tehát a települési alapellátások (étkeztetés, házi segítségnyújtás, családsegítő szolgálat), a nappali ellátást biztosító intézmények (idősek klubja, fogyatékosok és szenvedélybetegek nappali ellátása), átmeneti elhelyezést nyújtó intézmények, tartós bentlakásos intézmények (idősek otthona, fogyatékosok ellátása), valamint a falugondnoki hálózat rendszere tartozik.

Magyarországon a szociális intézményrendszer mind az intézmények, mind a szolgáltatások tekintetében területileg egyenlőtlenül oszlik, ez a területi adottságokkal függ össze. A falugondnoki hálózat a nehezen megközelíthető, szétszórt településszerkezetű térségekben játszik fontos szerepet, tehát értelemszerűen az aprófalvas térségekben jelenik meg nagyobb számban. Az intézmények és szolgáltatások egyenlőtlen területi elosztására magyarázat az, hogy a működtetésükért felelős önkormányzatok anyagi lehetőségei korlátozottak. Területi jellegzetességeket mutat továbbá a szociális szolgáltatások, intézmények működtetésére létrejött társulások megoszlása. Legnagyobb számban az aprófalvas településszerkezetű térségekben találunk társulásos formában működtetett szociális intézményeket.

Megállapíthatjuk, hogy a létező hiányosságok ellenére Magyarországon a szociális ellátások rendszere sokkal kedvezőbb és sokrétűbb, mint az Európai Unió legtöbb tagországában, így például a gyermekek után járó ellátások rendszere is egyedülálló.

5. feladat

Gyűjtse össze és sorolja fel, hogy lakóhelyén a szociális intézményrendszer mely elemei találhatóak meg!

Alapellátás: _____

Szakosított ellátás: _____

TANULÁSIRÁNYÍTÓ

A szociológia, szociálpszichológia tananyag elsajátításához a következő tevékenységekben jelentkező aktivitás szükséges Öntől:

- olvasott szakmai szöveget kell megértenie,
- olvasott szöveg feladattal vezetett feldolgozása;
- az olvasott szakmai szöveget a benne lévő feladatokhoz vezető útként értelmezve,
- problémaelemzésre, és problémafeltárássra van szükség,
- rendszerben kell gondolkodnia.

Önállóan is kell információt gyűjtenie, értelmeznie; valamint a feladatok egy részét tanuló társaként választott párban oldja majd meg.

Akkor tud eredményesen tanulni, ha sorban halad a tananyagban, s a tananyag szerves részének tekinti a feladatokat.

A tananyag értő olvasásakor mind a köznapi, mind a szaknyelvi szövegrészek alapos megértésére kell törekedni; úgy kell az olvasott szöveget értelmeznie a tanulónak, hogy a tartalmát mind a köznapi, mind a szakmai környezetben, szakmai beszélgetés keretében ne csupán reprodukálni tudja.

Az önellenőrző feladatok megoldása lehetőséget biztosít arra, hogy a tananyag tartalmát aktív módon átgondolja, a szociológia, szociálpszichológia különböző folyamatait rendszerben lássa és láttassa.

ÖNELLENŐRZŐ FELADATOK**1. feladat**

A feladatot párban oldják meg; válasszon magának tanulótársat, s vele együttműködve oldja meg a feladatot!

Határozzák meg és írják le jelenlegi osztályuk, csoportjuk jellemzőit! Utána vitassák meg csoporttársaikkal is.

2. feladat

Sorolja fel a csoportalakulás fázisait!

3. feladat

Kutasson az alábbi – szociológiában jelentős – tudósok tevékenysége után!

Auguste Comte _____

Emile Durkheim _____

Max Weber _____

Wilhelm Wundt _____

Andorka Rudolf _____

Ferge Zsuzsa _____

4. feladat

Mit jelent a szociológia?

5. feladat

Mikor tekintünk valakit szegénynek?

6. feladat

Sorolja fel a szociális alapszolgáltatásokat és a szakosított ellátások formáit!

MEGOLDÁSOK

1. feladat

A csoport valószínűleg másodlagos formális kiscsoport.

2. feladat

A csoportalakulás fázisai

- alakulás fázisa
- viharzás fázisa
- normázás fázisa
- működés fázisa

3. feladat

http://hu.wikipedia.org/wiki/Auguste_Comte

http://hu.wikipedia.org/wiki/Émile_Durkheim

http://hu.wikipedia.org/wiki/Max_Weber

http://hu.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_Wundt

http://hu.wikipedia.org/wiki/Andorka_Rudolf

<http://www.fergezsuzsa.hu>

http://hu.wikipedia.org/wiki/Ferge_Zsuzsa

4. feladat

A szociológia a társadalom törvényszerűségeit kutató tudomány. (Andorka Rudolf).

A szociológia az ember társas életével, a csoportokkal és társadalmakkal foglalkozó tudomány. (A. Giddens)

A szociológia az emberek közötti kapcsolatokkal, az interakciókat meghatározó és befolyásoló tényezőkkel, az interakciók során kialakuló csoportokkal, az intézményekkel és szervezetekkel, az átfogó intézményi és csoportstruktúrákkal foglalkozó társadalomtudomány. (Magyar Nagylexikon)

5. feladat

Szegénynek kell tekinteni egy személyt, egy családot, illetve egy embercsoportot abban az esetben, ha a rendelkezésükre álló erőforrások (anyagi, kulturális, társadalmi) oly mértékben korlátozottak, hogy kizárják őket a minimálisan megkövetelhető életformából abban az országban ahol élnek.

6. feladat

Szociális alapszolgáltatások:

- falugondnoki és tanyagondnoki szolgáltatás,
- étkeztetés,
- házi segítségnyújtás,
- családsegítés,
- jelzőrendszeres házi segítségnyújtás,
- közösségi ellátások,
- támogató szolgáltatás,
- az utcai szociális munka,
- nappali ellátás.

A személyes gondoskodás keretébe tartozó **szakosított ellátás:**

- ápolást, gondozást nyújtó intézmény,
- rehabilitációs intézmény,
- lakóotthon (a továbbiakban a)–c) pont együtt: tartós bentlakásos intézmény),
- átmeneti elhelyezést nyújtó intézmény

IRODALOMJEGYZÉK

FELHASZNÁLT IRODALOM

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris, 2002

Kulturális kisenciklopédia, Kossuth Könyvkiadó, 1986

Elliot Aronson: A társas lény, Akadémiai Kiadó, 2008

Új Pedagógiai Szemle 2007/07.

<http://www.szmm.gov.hu>

Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet hírlevele – 2008. június

AJÁNLOTT IRODALOM

Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába, Osiris, 2002

Csepeli György: A szociálpszichológia vázlata NPI, 1981.

Elliot Aronson: A társas lény, Akadémiai Kiadó, 2008

Giddens, A.: Szociológia. Osiris Kiadó, 2003

Andorka Rudolf: Merre tart a magyar társadalom? Antológia, 1996

A 2321-06 modul 015-es szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

1.) 52 720 01 OKJ-azonosító „Egészségügyi asszisztens”

2.) 54 723 01 1000 00 00 OKJ-azonosító „Ápoló”

3.) 52 725 02 OKJ-azonosító „Műtéti asszisztens”

54 725 02 OKJ-azonosító „Kórszövettani, szövettani szakasszisztens”

54 723 02 1000 00 00 OKJ-azonosító „Csecsemő- és gyermekápoló”

52 726 01 OKJ-azonosító „Masszőr”

55 725 01 OKJ-azonosító „Diagnosztikai technológus”

33 542 02 0001 33 01 OKJ-azonosító „Ortopédiai cipész”

51 542 01 OKJ-azonosító „Ortopédiai eszközkészítő”

54 725 03 1000 00 00 OKJ-azonosító „Orvosi laboratóriumi technikai asszisztens”

52 725 04 1000 00 00 OKJ-azonosító „Radiográfus”

54 726 01 1000 00 00 OKJ-azonosító „Rehabilitációs tevékenység terapeuta”

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozáshoz ajánlott óraszám: **12 óra** (6 óra elmélet és 6 óra gyakorlat).

MUNKKANYAG

A(z) 2321-06 modul 015-ös szakmai tankönyvi tartalomeleme felhasználható az alábbi szakképesítésekhez:

A szakképesítés OKJ azonosító száma:	A szakképesítés megnevezése
54 723 01 1000 00 00	Ápoló
52 720 01 0010 52 01	Általános asszisztens
52 720 01 0010 52 02	Fogászati asszisztens
52 720 01 0010 52 03	Gyógyszertári asszisztens
31 853 02 0010 31 01	Egészségőr-fertőtlenítő
31 853 02 0010 31 02	Egészségügyi kártevőirtó szakmunkás
31 853 02 0010 31 03	Fertőtlenítő steriliző
55 725 01 0010 55 01	Képi diagnosztikai és intervenciós asszisztens
55 725 01 0010 55 02	Orvosdiagnosztikai laboratóriumi technológus
54 725 02 0010 54 01	Citológiai szakasszisztens
54 725 02 0010 54 02	Elektronmikroszkópos szakasszisztens
54 725 02 0010 54 03	Hisztokémiai, immunhisztokémiai szakasszisztens
52 726 01 0010 52 01	Gyógymasszőr
52 726 01 0010 52 02	Sportmasszőr
52 723 01 0000 00 00	Mentőápoló
52 723 01 0100 33 01	Betegkísérő
54 723 02 1000 00 00	Csecsemő- és gyermekápoló
51 542 01 0010 51 01	Ortopédiai kötszerész és fűzőkészítő
51 542 01 0010 51 02	Ortopédiai műszerész
54 725 03 1000 00 00	Orvosi laboratóriumi technikai asszisztens
54 725 03 0100 31 01	Egészségügyi laboráns
52 725 02 0010 52 01	Boncmester
52 725 02 0010 52 02	Műtőtechnikus
52 725 02 0100 33 01	Gipszmester
52 725 02 0100 33 02	Műtőssegéd
54 726 01 1000 00 00	Rehabilitációs tevékenység terapeuta
54 726 01 0100 51 01	Gyógyfoglalkoztató
52 725 04 1000 00 00	Radiográfus
33 542 02 0001 33 01	Ortopédiai cipész

A szakmai tankönyvi tartalomelem feldolgozásához ajánlott óraszám:

12 óra

MUNKANYAG

A kiadvány az Új Magyarország Fejlesztési Terv
TÁMOP 2.2.1 08/1–2008–0002 „A képzés minőségének és tartalmának
fejlesztése” keretében készült.

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap
társfinanszírozásával valósul meg.

Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
1085 Budapest, Baross u. 52.

Telefon: (1) 210–1065, Fax: (1) 210–1063

Felelős kiadó:
Nagy László főigazgató